

Z orožjem v roki in v rezervi — na Amonite!

(Dalje.)

To je pa ravno tista sila, ali bolje rečeno, strah, ki provzroča grozne skrbi našemu klerikalizmu. Ta se boji splošne ljudske izobrazbe kakor hudič križa, dobro vedoč, da ta vodi ljudstvo do samostojnega, zrelega in razsodnega mišljenja, ki ne pusti klerikalizmu ribariti v kalni vodi, zato se je pa postavil s tako grozno silo učiteljstvu po robu. Sedaj bije klerikalizmu zadnja ura, ljudstvo se zaveda od dne do dne vedno bolj in bolj. Ako se ne zajezi ta tok samozavesti med ljudstvom sedaj, je potem odklenkalo klerikalizmu za vselej.

Kdor misli, da je klerikalizem iz principa za splošno in enako volilno pravico, ta se temeljito moti. To je le slepilo za narod, češ, glejte, kako skrbimo za vas! Priboriti vam hočemo splošno volilno pravico, da bo imel pri volitvah vsak hlapec ravno tako veljaven glas kakor velik posestnik, njegov gospodar. — Ker je preprosto ljudstvo jako pobožno, vdano duhovščini v vseh rečeh, torej tudi v posvetnih zadevah, si nadeja klerikalizem sijajne zmage in s tem meni dobiti nadvlado v deželi, da bi potem vse gospodarstvo uredil po svojem kopitu in v svojem duhu, kar bo njemu, njegovemu nikoli sitemu želodcu najbolj neslo in hasnilo. Kako bo klerikalizem iz principa za splošno volilno pravico, ko v cerkvenih zadevah noče o tem prav nič vedeti? Cerkevno imetje vlada povsod župnik sam, ključarji so le zaradi lepšega, da vsako leto podkrižajo ali podpišejo cerkvene račune, ki so pisani v nemškem, kmetu nerazumljivem jeziku. Na vsem Kranjskem ni ključarja, ki bi imel najmanjši pojem o cerkvenem imetju in gospodarstvu. Kdo pa voli ključarje — ali ljudstvo sploh? Kaj še! Župnik sam ga imenuje in sicer takšnega vselej in povsod, o katerem je prepričan, da mu ne bo nikoli skalil vode, da ne bo o vseh njegovih računih razumel prav ničesar. Zakaj ne pokaže klerikalizem dobre volje tukaj? Zakaj ne pusti vsem faranom voliti ključarjev? Tega ni in tudi nikoli ne bo storil klerikalizem, in sicer zato ne, ker ne mara, da bi mu kdo gledal na prste, kam devlje cerkveni denar. Taki splošni volilni pravici je nasproten, ker nič ne nese, ampak bi celo utegnili škodovati. Za splošno volilno pravico na političnem polju je pa vnet z dna duše, ker je prepričan, da bi v sedanjih časih nesla prav veliko. Propali konzumi bi se dali z deželnim denarjem zopet spraviti na noge ter delati konkurenco brezverskim liberalnim kupcem, tudi »Gospodarska zveza« bi bolje stala potem, najbolje pa bi se počutil potem škof sam, ki je do grla zadolžen, da bi lažje spravil svoje zavode v Št. Vidu z deželno podporo v red.

Kaj pa šola in učiteljstvo? Mar je njim za šolo! Bolj ko je ljudstvo zabito in neumno, boljše je. Kdor misli, da je klerikalizem iz varčnosti in ljubezni do ljudstva nasproten povišanju učiteljskih plač, ta se tudi jako moti. To je le slepilo! Ljudstvo, ki je z davki res preobloženo kakov povsod drugod v Avstriji, nič več in tudi nič manj, ima edino dobiček od šol, ono bi tudi z veseljem ta davek plačevalo, saj je prepričano, da bi to donášalo stoterne obresti. Ako potroši naše ljudstvo mnogo tisočakov za šolske stavbe, ki jih hoče samo imeti lične in lepe, bi trpelo tudi nekaj naklade na direktne davke za siromašne učiteljske plače. Ako bi bilo n. pr. 20% nove šolske naklade za urejenje

učiteljskih plač, bi plačal veliki posestnik, ki plačuje 100 K na leto direktnega davka brez priklad, še 20 K za učiteljske plače. Taki posestniki so že bogatini in ti bi že lahko to utrpeli. Sploh rečeno: naše ljudstvo prizna, da učiteljstvo zasluži za svoj trud boljše plače; to je tudi več občin že javno priznalo. O tem ni več dvoma. Naše ljudstvo je za šolo, učiteljstvo in napredek vneto, kar je za nas zelo tolažilno. Klerikalizem to dobro ve in to tudi vidi, zato pa udri, bij, kradi čast in poštenje šoli in učiteljstvu, laži, obré zavijaj resnico, slepi ljudstvo, dokler ni prepozno! Zato pa beremo po klerikalnih listih kar neverjetno hudobne, neumne, razžaljive in lažnjive reči dannadan, o čemer bomo govorili kesneje; in vodja klerikalizma ne priredi nobenega shoda, ne da bi ne napadal šole in žalil učiteljstva. Ako mu pa učitelji kako besedo zasolijo nazaj, pravi in vpije, da ga učiteljstvo žali, da mora za to razžaljenje dati zadoščenja ali prositi lepo s sklenjenimi rokami odpuščanja, drugače ne dobi nikoli povišanja plač! Tudi to ni nič drugega kakor slepilo! Dr. Šušteršič in vsa njegova garda imajo radi razžaljenja bolj trdo kožo kakor slon. Ako bi on imel kaj časti v sebi, bi ne bil več državni poslanec, ker sta mu sodnija in državni zbor pribila pečat na čelo. Šušteršič ni niti najmanje razžaljen, ampak to je le navaden klerikalni izgovor in klerikalna zvijača, s tem se ljudstvo slepi, češ, kdor žali ljudske državne poslance, ta žali ves narod, ker so ti izvoljeni od naroda. Liberalcem očitajo sleparstvo, pa so sami očitni sleparji naroda, ker ga slepijo in vodijo za nos v njegovo veliko škodo.

Kdor nosi svojo kožo na ogled na javni trg, kakor jo nosi dr. Šušteršič, ta mora biti pripravljen, da mu jo bodo razni prekupci otipali, jo ogledovali od vseh strani, ako je dobro ustrojena, kakšnega izvira je, ako je kje pretrgana ter umetno zadelana, in ako je kaj vredna ali je pa za nič. Tako se tudi z njim godi. Vse njegovo delovanje na političnem polju opazujemo, primerjamo, ogledujemo in preudarjamo od vseh strani. Spoznali smo to politično kožo kot kameleonovo, ki izpreminja barve po potrebi, on je bil namreč že pristen nemčur, bil je tudi zagrizen liberalec a prišel je do spoznanja, da nemčurstvo in liberalizem ne nese ta nič, videj je in opazil, kako zna duhovščina s peklom in hudičem držati nerazsodne ljudi pod svojo nadvlado, videl je, kako ta dobro stoji v materijalnem oziru, zato ni bilo pokojnemu Missiji kot narodnemu odpadniku težko pregovoriti zase in klerikalizmu v prid delujočega dr. Šušteršiča, ker je ta videl pred seboj lepo bodočnost, kakršna je župana dr. Luegerja na Dunaju, in opazil je v kotu nabito klerikalno bisago, ki bo dal kaj zaslužka. Hipoma je postal nemčurski liberalec strasten klerikalec — ne iz prepričanja, ampak iz ljubezni do klerikalne mavhe, ne iz ljubezni do vere, ampak iz pohlepnosti do časti, slave in nadvlade. Začel je politični boj s pogumom, zvijačo in tudi ošabno sirovostjo. Ko je uvidel, kako znajo drugi njegovi politični sodrugi »farbati« in za nos voditi neumne in nerazsodne ljudi, poizkusil je tudi on, in zakaj bi ne? Na nekem shodu se je naravnost izjavil, da nima toliko časa, pripravljati se na na govor, kakor to navadno dela njegov politični nasprotnik dr. Tavčar, ampak hodi na shode nepripravljen, ker zaupa na Boga, ker govori iz njega sam sv. Duh. Da so se mu nerazsodni poslušalci kar čudili, to se razume. Klerikalni listi so prinesli ta govor v javnost in s tem dali dokaz največje nersramnosti in propalosti te stranke. Liberalna stranka je Šušteršičevo delovanje ostro zavračala, večkrat mu dajala

tudi žaljive pridevke, a on je moral vse to voljno pretrpeti, polagoma je svojo politično kožo tako ustrojil, da je bil slep in gluha za vse dobre svete, za vsako žaljenje. Tiral je naprej s slepo strastjo svojo politiko in zadružno gospodarstvo, dokler ni vse skup zavozil v zagate in globok prepad. Vse je do sedaj voljno pretrpel, le nam učiteljem ne more odpustiti, da smo se drznili postaviti se mu po robu. Zato zahteva od nas zadoščenja, ker smo slučajno odvisni od njegove milosti.

(Dalje.)

Pisarna

za zdravljenje naših bolnih stanovskih, družabnih, uradnih, književnih, narodnostnih in političnih razmer.

VIII.

Vprašanje. Šolska vodstva so bila lani dobila od odbora za prireditve loterije za gradbo novega šolskega poslopja v Vidmu po več loterijskih srečk s prošnjo, naj učiteljstvo te srečke v svoji šolski občini, oziroma pri prijateljih in znancih razpeča. Ali se ta dobrodelni namen ujema z dolžnostmi ondotne šolske občine? Ali je ono učiteljstvo, ki je sodelovanje odklonilo, kršilo svojo narodno dolžnost? Kako se naj nasproti takim dobrodelnim namenom v prihodnje ravnamo? Sploh se naj blagovoli zadeva pojasniti z raznih stališč.

Foško.

Odgovor in pojasnilo z različnih stališč:

1.) Vobče.

Šole ustanavljati je dobro delo narodove prosvete. Menda ni nikogar med nami, ki bi si upal trditi, da nismo dolžni doprinašati dobrih del, kakor in kje kdo more. Um in prosta volja narekujejo človeku, da si sam izbira dobra dela, ki jih hoče doprinašati. Iz občnega stališča posvečuje torej namen dotičnega odbora na Vidmu njegovo sredstvo loterije, da bi dosegel z njim novo šolsko poslopje in je sodelovanje učiteljstva vsekakor hvalevredno.

2.) S stališča občanskih dolžnosti.

V zmislu §-a 62. državnega zakona z dne 14. maja 1869. in z dne 2. maja 1883. mora za potrebne ljudske šole skrbeti krajna občina. Ako bi se bile napominane loterijske srečke razpečavale le po krajih, ki so na Videm všolani, bi se to ravnanje popolnoma vjemalo s to postavno določbo. Razpečavanje teh srečk po drugih občinah sicer tudi ne nasprotuje tej določbi; zakaj občina sme sama voliti sredstva, s katerimi si naj zida šole, a uprezati druge ljudi v to breme, četudi s prostovoljno loterijo, se s tega stališča ne more odobravati. Ljudje drugih občin imajo tudi svoje potrebe, in vsaka občina naj bo toliko zavedna, da si mora nekatere svoje kulturne zadeve, kakor cerkev, šole, ceste, mostove i. t. d. sama urejevati in vzdrževati. V videmsko šolo všolane občine, oziroma kraji, kakor: Stara vas, Stari Grad, Anovec, Videm, Pesje, Sremič itd., so hoteli del te svoje dolžnosti prenesti s srečkajem na ramena neinteresovanih ljudi, kar se ne more imenovati umestno, dasi je vsa zadeva sama ob sebi poštena. Loterija se torej ni vjemala z dolžnostmi občine, pač pa z njenimi pravicami, zaradi katerih sme sama voliti sredstva in način, kako zidati šolsko poslopje.

Toisto velja o cerkvah in sploh o vseh občinskih napravah. Približno pred 7. leti je ministrstvo dovolilo neki farni občini na Dunaju, da sme po vsem Dunaju in drugod nabirati milodare za zidanje cerkve. Nekateri meščani iz

drugih farnih mestnih občin so se proti temu dovoljenju pri-tožili na upravno sodišče z obrazlogom, da si naj cerkev zida le farna občina, ne pa prebivalstvo vsega mesta. Upravno sodišče je dovoljenje ministrstva razveljavilo ter je omejilo nabiranje milodarov na domačo farno občino. Menda ga je navdajalo prepričanje, da sodi skrb za cerkev v dolžnosti domačih občanov.

3.) S stališča narodnosti.

V krajih, osobito na jezikovih mejah, kjer so občine v nasprotnih rokah, ki nočejo ustanoviti slovenskih šol in skrbeti zanje, je umestno in potrebno, da se ustanovljajo šole s pomočjo dobroteljske bodisi po društvih (Družba svetega Cirila in Metoda) bodisi z nabiranjem prostovoljnih darov ali s prireditvijo loterij itd. Tu sem nas kliče narodna dolžnost, da sodelujemo s svojimi, četudi skromnimi prispevki, da pomagamo ohraniti svoj narod v boju za obstanek. Za Videm se to ne more trditi in bi bilo pravzaprav žalostno znamenje življenske impotentnosti naše, če bi morali ob kranjski meji hiteti na pomoč.

4.) S stališča praktičnosti.

Zidanje šole s pomočjo prireditve loterije ali s pomočjo nabiranja milodarov v občinah, katerim ne preti germanizacija, oziroma poitalijančevanje, se tudi s stališča praktičnosti ne more odobravati. Kam pridemo, če bi tudi druge občine krenile na to pot? Občine že tako ne skrbe preveč za šole, potem naj bi se še začele zanašati na sodelovanje drugih ljudi in na takozvano beračenje po deželi! Ni čuda, če bi se šola ljudem še bolj omrzila. A tudi narodnost ob mejah bi trpela še več, zakaj doseđanji, tja se stekajoči milodari bi se znatno skrčili, posrebalo bi jih moledovanje za podporami po občinah za šole v notranjosti naroda.

5.) S političnega stališča.

Državna ustava daje občinam avtonomijo, da si smejo cerkev, šole in druge občinske zadeve v okviru zakonov po svoje urediti. Malo je naših občin, ki bi se svoje avtonomije docela zavedale. Podobno postopanje bi moglo avtonomijo občine kolikortoliko kršiti. Jasno je, da bi si izven krajnega šolskega sveta stoječi odbori za gradbo šole lastili v njem svoj posredni »votum« v toliko večji meri, kolikor večjo vsoto bi v ta namen nabrali, s čimer bi se avtonomija celo tiste občine, ki se svoje moči popolnoma zaveda, v tej zadevi znatno oslabila.

6.) S stališča jezikovne veljave.

Srečke imenovane loterije v Vidmu niso priznavale, da biva v Vidmu samo slovenski narod; zakaj bile so dvojezične. S svojo dvojezičnostjo so oznanjali vladi in javnosti, da priznavamo na Slovenskem dvojezičnost tudi tam, kjer tvorimo kompaktno slovensko narodnost. Ako bi se ravnali vsi po tem načinu, bi kazali javno, da se ne smatramo resno za slovensko narodnost, temveč za nekako smešno zmes — za nemško-slovenski narod. Ako so se te srečke morda le zato ogrnile s plaščem dvojezičnosti, da bi se za loterijo tembolj gotovo doseglo pri vladi potrebno dovoljenje, je zmeta toliko večja, kolikor manj so se proponenti zavedali, da ima slovenski jezik tudi brez nepotrebnega spremstva nemščine v vseh uradih in v javnem življenju zakonito zjamčeno ravnopravnost in veljavo (Člen XIX. drž. osnovnega zakona z dne 21. grudnia 1867.) in kolikor bolj so s tem vlado prepričali, da na Slovenskem ni nujne potrebe slovensko uradovati, ker se sami v praksi potezamo za